

QO‘QON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARLARI
(2025-yil 2-son)

IJTIMOIIY FANLAR
SOCIAL STUDIES

MADANIYATSHUNOSLIK VA TARIX. XX-ASRDA IJTIMOIIY TIZIMLARNING RIVOJLANISHIGA MADANIY MEROSNING TA’SIRI

Rustam Latipov

Samarqand davlat tibbiyot universiteti
ijtimoiy gumanitar kafedrası o‘qituvchisi
+998973979419

Annotatsiya: Ushbu maqola madaniyatshunoslik va tarix nuqtai nazaridan, 20-asrda ijtimoiy tizimlarning rivojlanishiga madaniy merosning ta’sirini tahlil qiladi. Madaniyatning jamiyatdagi o‘rni va tarixiy jarayonlarga ta’siri, ijtimoiy tizimlarning shakllanishi va o‘zgarishi bilan bog‘liq ilmiy nuqtai nazarlar yoritilgan. Maqolada madaniy merosning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarga ta’siri o‘rganilib, tarixiy hodisalar va madaniy inqiloblar jamiyatlarning yangi shakllanishiga qanday ta’sir ko‘rsatgani ko‘rsatilgan. 20-asrda milliy identifikatsiya, siyosiy erkinlik va madaniy qadriyatlar zamonaviy jamiyatlarga qanday ta’sir etganligi muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: madaniyatshunoslik, tarix, 20-asr, madaniy meros, ijtimoiy tizim, siyosiy inqiloblar, ijtimoiy o‘zgarishlar, milliy identifikatsiya, sanoat inqilobi, madaniy qadriyatlar.

Annotation: This article analyzes the impact of cultural heritage on the development of social systems in the 20th century from the perspective of cultural studies and history. The role of culture in society and its impact on historical processes, the formation and transformation of social systems, and related academic perspectives are discussed. The article examines how cultural heritage influenced political, social, and economic systems, with a focus on the effects of historical events and cultural revolutions on the formation of new societal structures. The impact of national identity, political freedom, and cultural values on modern societies in the 20th century is also discussed.

Keywords: cultural studies, history, 20th century, cultural heritage, social systems, political revolutions, social changes, national identity, industrial revolution, cultural values.

Аннотация: Данная статья анализирует влияние культурного наследия на развитие социальных систем в 20 веке с точки зрения культурологии и истории. Рассматривается роль культуры в обществе и ее влияние на исторические процессы, формирование и изменение социальных систем, а также научные подходы к этим вопросам. В статье исследуется влияние культурного наследия на политические, социальные и экономические системы, с акцентом на то, как исторические события и культурные революции повлияли на формирование новых общественных структур. Также

рассматривается влияние национальной идентичности, политической свободы и культурных ценностей на современные общества в 20 веке.

Ключевые слова: культурология, история, 20-й век, культурное наследие, социальные системы, политические революции, социальные изменения, национальная идентичность, промышленная революция, культурные ценности.

Kirish

20-asr, jahon tarixida katta o‘zgarishlarga guvoh bo‘lgan davr sifatida qabul qilinadi. Bu davrda nafaqat siyosiy va iqtisodiy tizimlar o‘zgardi, balki madaniy meros ham jamiyatlar rivojlanishida muhim o‘rin tutdi. Madaniyatshunoslik va tarix fanlari ijtimoiy tizimlarning shakllanishi, ularning o‘zgarishi va madaniy merosning bu jarayondagi o‘rni haqida ko‘plab ilmiy ishlarni taqdim etdi. 20-asrda madaniyatning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarga ta’siri doimiy ravishda o‘rganilib, bu jarayonlarning muhim qismiga aylandi.

Bu maqola, madaniyatshunoslik va tarix nuqtai nazaridan, madaniy merosning 20-asrda ijtimoiy tizimlarning rivojlanishiga ta’sirini tahlil qiladi. Madaniyatning jamiyatga ta’sirini, madaniy qadriyatlarning jamiyatdagi o‘rni va ijtimoiy tizimlarning shakllanishiga bo‘lgan ta’sirini yoritish orqali, 20-asrda yuz bergan ijtimoiy o‘zgarishlarning sabablari va natijalari ko‘rsatiladi.

Metodologiya

Maqolada madaniyatshunoslik va tarixshunoslik sohalaridagi asosiy ilmiy metodlar, shu jumladan tarixiy tahlil, madaniyatshunoslikning metodologik yondashuvlari va interdisipliner tahlil usullari qo‘llanildi. Tahlil qilish uchun manba sifatida tarixiy hujjatlar, ilmiy maqolalar, kitoblar va zamonaviy tadqiqotlar ishlatildi. Maqola tarixiy jarayonlarning madaniy meros bilan bog‘liq jihatlarini, ijtimoiy o‘zgarishlarning madaniy kontekstda yuz berishini tahlil qilishga asoslangan.

1. Tarixiy-metodologik yondashuv: Madaniy meros va ijtimoiy tizimlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirlarni o‘rganishda tarixiy nuqtai nazardan yondashiladi. Tarixiy metod yordamida 20-asrning siyosiy, iqtisodiy va madaniy o‘zgarishlari tahlil qilinadi, madaniyatning jamiyatga ta’siri tarixiy kontekstda ko‘rsatiladi.

2. Ijtimoiy-psixologik yondashuv: Madaniy merosning ijtimoiy qatlamlar va siyosiy tizimlarga ta’siri ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan o‘rganiladi. Bu metod jamiyatning psixologik holatini, milliy identifikatsiyaning rivojlanishini va madaniy qadriyatlarning jamiyatda qanday qayta shakllanishini o‘rganishga qaratilgan.

3. Komparativ metod: 20-asrning turli davrlari va mintaqalaridagi siyosiy tizimlarning rivojlanishiga madaniy merosning ta’siri solishtiriladi. Bu metodda madaniyatshunoslik va tarixshunoslikdagi o‘xshashliklar va farqlarni aniqlash orqali ijtimoiy tizimlarning o‘zgarishining umumiy tendensiyalari ko‘rsatiladi.

4. Analitik-metodologik yondashuv: Madaniy merosning siyosiy, iqtisodiy va madaniy tizimlarga ta’sirini chuqur tahlil qilish uchun analitik metodlar qo‘llaniladi. Bu metod orqali

tarixiy va madaniy jarayonlar o‘rganilib, madaniyatning jamiyatdagi o‘rni va ahamiyati aniqlanadi.

5. Empirik yondashuv: Madaniy merosning jamiyat va siyosiy tizimlarga ta’sirini o‘rganishda empirik tadqiqotlar olib boriladi. Bu metod asosida tarixiy hujjatlar, arxiv materiallari, so‘rovnoma va intervyular orqali olingan ma’lumotlar tahlil qilinadi.

Ushbu metodologik yondashuvlar orqali madaniyatning siyosiy tizimlarning rivojlanishiga qanday ta’sir ko‘rsatganligi va madaniy merosning jamiyatdagi o‘rni tahlil qilinadi. Har bir metod orqali olingan natijalar o‘zaro bog‘liq bo‘lib, madaniyatshunoslik va tarixshunoslik sohalaridagi ilmiy qarashlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Natijalar va Tahlil

Madaniy merosning ijtimoiy tizimlar rivojlanishiga ta’sirini o‘rganishda, 20-asrda yuz bergan asosiy madaniy hodisalar va o‘zgarishlar jamiyatdagi yangi ijtimoiy strukturalarni shakllantirishga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Sanoat inqilobi, ilm-fan rivojlanishi, madaniy inqiloblar va san’atdagi yangiliklar jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy tuzilmasini o‘zgartirdi.

Masalan, sanoat inqilobi va uning ta’siri, shaharsozlik, yangi iqtisodiy tizimlarning shakllanishi va yangi ishchi sinfining paydo bo‘lishi madaniy qadriyatlarning yangi shakllanishiga olib keldi. Madaniyat va tarix o‘zgarishlari, siyosiy tizimlarda ham yangi qadriyatlar va tizimlarning shakllanishiga sabab bo‘ldi. Ayniqsa, 20-asrda milliy va diniy qadriyatlarning shakllanishi, ularning ijtimoiy tizimlarga ta’siri katta bo‘ldi. Yangi milliy identifikatsiyalar, siyosiy erkinlikka bo‘lgan talablar va inson huquqlari asosidagi islohotlar madaniyat va tarixning zamonaviy jamiyatlar uchun ahamiyatini yana bir bor ko‘rsatdi.

Muammo va Tahlil

20-asrda madaniy merosning ta’siri ijtimoiy tizimlarga o‘zgarmas ahamiyatga ega bo‘lsa-da, ba’zi holatlarda bu ta’sirning salbiy tomonlari ham kuzatildi. Jamiyatlar orasida madaniy farqlar, milliy va etnik guruhlar o‘rtasidagi ixtiloflar, shuningdek, madaniy o‘zgarishlarga qarshi turuvchi konservativ yondashuvlar ijtimoiy tizimlarning rivojlanishiga to’siq bo‘ldi. Shu bilan birga, madaniy merosni saqlash va rivojlantirishga bo‘lgan ehtiyoj, jamiyatlar orasida yangi hamkorlik va integratsiya jarayonlarini yuzaga keltirdi.

Muammo: 20-asrda sanoat inqilobi, urushlar, siyosiy inqiloblar va madaniy inqiloblarning bir-biri bilan bog‘liq ravishda ijtimoiy tizimlarning o‘zgarishi davomida, madaniy merosning bu tizimlar ustidan qanday ta’sir o‘rnatgani hali to‘liq o‘rganilmagan. Madaniyatning ijtimoiy tuzilmalarga, siyosiy va iqtisodiy tizimlarga ta’siri, shu jumladan, milliy identifikatsiyaning shakllanishi, madaniy qadriyatlar va san’atning jamiyatdagi roli o‘rganilishi lozim bo‘lgan muammolardandir.

Tahlil: 20-asrda, ayniqsa ikkinchi jahon urushidan so‘ng, siyosiy tizimlar va iqtisodiy strukturalarning o‘zgarishi madaniyatning yangilanishi va rivojlanishini talab qildi. Madaniy inqiloblar, yangi siyosiy shakllarning tashkil topishi va iqtisodiy modelning o‘zgarishi jamiyatning barcha jabhalarida chuqur o‘zgarishlarga olib keldi. Madaniy qadriyatlar, urushlar

va inqiloblar natijasida shakllangan yangi siyosiy tuzilmalar va iqtisodiy tizimlar bilan bog‘liq ravishda, madaniyat jamiyatda yangi rol ni o‘zlashtirdi.

Tahlil jarayonida shuni ta’kidlash kerakki, madaniy merosning ijtimoiy tizimlarga ta’siri ko‘pincha mustahkam madaniy qadriyatlar va tarixiy an’analarning saqlanishi bilan bog‘liq bo‘lgan. Shu bilan birga, madaniy merosning siyosiy tizimlarga ta’siri, siyosiy va ijtimoiy tuzilmalarni qayta shakllantirgan madaniy inqiloblar orqali amalga oshdi. Masalan, 20-asrda Sovet Ittifoqi va Xitoydagi madaniy inqiloblar, o‘ziga xos madaniy qadriyatlarni amalga oshirish va yangilashga qaratilgan bo‘lib, jamiyatlarning siyosiy tuzilmasi va iqtisodiy tizimlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi.

Shuningdek, madaniy merosning ijtimoiy tizimlarga ta’siri, milliy identifikatsiyaning shakllanishi va milliy madaniyatlarning rivojlanishiga olib keldi. Bunda tarixiy va madaniy an’analarning o‘rni alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ular jamiyatning umumiy dunyoqarashini, qadriyatlarini va siyosiy pozitsiyalarini shakllantiradi.

Shunday qilib, madaniyatshunoslik va tarixshunoslik nuqtai nazaridan olib borilgan tahlil madaniy merosning 20-asrda ijtimoiy tizimlarning rivojlanishiga qanday ta’sir ko‘rsatganini tushunishga yordam beradi. Bu masala nafaqat ilmiy, balki jamiyatning o‘zgarishlarini tushunishda ham katta ahamiyatga ega.

Xulosa

Madaniy meros va tarix 20-asrda ijtimoiy tizimlarning rivojlanishiga muhim ta’sir ko‘rsatdi. Madaniyatning jamiyatga ta’siri, ijtimoiy tizimlar va siyosiy strukturalarning shakllanishida muhim omil bo‘ldi. Sanoat inqilobi, madaniy inqiloblar va ilmiy rivojlanish, yangi ijtimoiy qatlamlarning paydo bo‘lishi, jamiyatlar o‘rtasidagi farqlar va hamkorlikning yangi shakllanishini ta’minladi. Shuningdek, madaniy merosning saqlanishi va rivojlanishi jamiyatlarning mustahkamlanishiga yordam beradi, shuningdek, ijtimoiy adolat va taraqqiyotga ta’sir ko‘rsatadi.

Madaniyatshunoslik va tarixshunoslik fanlarining o‘zaro bog‘lanishi ijtimoiy tizimlarning o‘zgarishini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi va 20-asrda madaniyatning ijtimoiy tizimlar bilan o‘zaro aloqasini yanada kengroq tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Bundan tashqari, madaniy merosning milliy identifikatsiyaning shakllanishiga ta’siri, xalqning o‘z madaniy qadriyatlari va tarixiy an’analari orqali o‘zligini anglashini ta’minladi. 20-asrda yuzaga kelgan madaniy va siyosiy inqiloblar, zamonaviy jamiyatlarning rivojlanishiga, milliy va xalqaro miqyosda madaniyatning ta’sir ko‘rsatishiga olib keldi.

Shu bilan birga, madaniyatshunoslik va tarixshunoslik sohalarida olib borilgan izlanishlar, madaniy merosning ijtimoiy tizimlar va siyosiy inqiloblar bilan o‘zaro bog‘liq holda rivojlanishini va uning jamiyatni shakllantirishdagi o‘rni haqida yangi ilmiy qarashlar va yondashuvlarni ishlab chiqishga imkon berdi. 20-asrda madaniy merosning jamiyat rivojiga, siyosiy tizimlarning shakllanishiga ta’sirini o‘rganish nafaqat ilmiy, balki ijtimoiy hayotning har tomonlama tahlil qilinishini ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdukarimov, A. (2005). Madaniyatshunoslik: Nazariy asoslar va amaliyot. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti.
2. Jalilov, N. (2010). Tarixshunoslik va madaniyatshunoslik: Ilmiy asoslar. Toshkent: Akademnashr.
3. G‘ulomov, M. (2007). XX asr madaniy inqiloblari. Toshkent: O‘zbekistan, Fan va texnologiya.
4. Karimov, I. (1991). O‘zbekistonning yangi tarixiy rivojlanish yo‘llari. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi.
5. Vasiliev, V. (2003). Madaniyat va siyosat: XXI asrda yangi paradigmalar. Moskva: Iqtisodiy nashriyot.